

ज्ञानपीठ पुरस्कार विजेते वि.स. खांडेकर

- वि.स. खांडेकर यांचा जन्म दि. 19 जानेवारी 1989 मध्ये महाराष्ट्रातील सांगली जिल्ह्यामध्ये झाला.
- त्यांच्या पूर्वायुष्यात, त्यांना नाटकांमध्ये अभिनय आणि दिग्दर्शन करण्याची आवड होती.
- वि.स.खांडेकरांचे लेखन ध्येयवादी होते तर अंतःकरणात समाजकल्याणाची व प्रगतीची तळमळ होती. .
- लालित्यपूर्ण भाषा, रम्य कल्पना, कोटीबाजपणा व समाजहिताचा प्रचार ही त्यांच्या लघुकथेची वैशिष्ट्ये होती.
- कल्पनाशक्ती अतिशय तल्लख असल्याने, तेजस्वी लेखनातून मनोरंजन करण्याबरोबर समाजजीवनावर भाष्य करणे हे त्यांच्या लेखनाचे स्वरूप होते.
- खांडेकरांच्या लेखनातून माणुसकीचा गहिवर दिसून येतो. त्यांच्या लेखनातून माणसावरील अपार श्रद्धा व्यक्त होते.
- **रूपक** कथा हा नवा प्रकार त्यांनी रूढ केला. त्यांनी कादंबरीसह कथा, कविता, लघुनिबंध, समीक्षा, चित्रपट-कथा, नाटक, व्यक्तिचित्रे, अनुवाद अशा विविध साहित्यप्रकारांत अगदी विपुल असे लेखन केले.
- वृत्तपत्रीय लेखन व ग्रंथ-संपादन या क्षेत्रांतही त्यांनी ठसा उमटवला.
- कथालेखनातून व्यक्त होणारे जीवनदर्शन आणि धैर्यनिष्ठा वाचकांना प्रभावित करतात, म्हणूनच तर वि.स.खांडेकर हे जीवनवादी लेखक म्हणून ओळखले जातात. जीवनासाठी कला हे त्यांच्या समग्र लेखनाचे सूत्र होते.
- त्यांच्या कथा-कादंबऱ्यांवर अनेक भाषांमध्ये चित्रपट, दूरदर्शन मालिकाही निर्माण झाल्या. त्यांच्या साहित्याचे अन्य भारतीय व विदेशी भाषांत अनुवाद झाले. त्यांच्या **उल्का** या कादंबरीवर मराठी चित्रपट निघाला.
- इ.स. १९२० साली खांडेकरांनी महाराष्ट्रातल्या सिंधुदुर्ग जिल्ह्यातील शिरोडे या गावी शिक्षकी पेशास सुरुवात केली.
- तेथे त्यांनी इ.स. १९३८ पर्यंत काम केले. ह्या काळात मिळालेल्या फावल्या वेळेत त्यांनी मराठी साहित्याच्या निरनिराळ्या प्रकारांमध्ये लेखन केले.
- **खांडेकरलिखित पुस्तके** - अजून येतो वासफुलांना, अमृतवेल, अविनाश, अश्रू, अश्रू आणि हास्य, आगरकर : व्यक्ती आणि विचार, उल्का (१९३४), उःशाप, कल्पलता, कांचनमृग (१९३१), कालची स्वप्ने, कालिका, क्रौंचवध (१९४२), घरटे, घट्याबाहेर, चंदेरी स्वप्ने, चांदण्यात, जळलेला मोहर (१९४७), जीवनशिल्पी, झिमझिम, तिसरा प्रहर, तुरुंगातील पत्रे भाग १, २, ३, ते दिवस, ती माणसे, दंबिंदू, दोन धुव (१९३४) दोन मने (१९३८), धुके, नवा प्रातःकाल, पहिली लाट, पहिले पान, पहिले प्रेम (१९४०), पाकळ्या, पांढरे ढग (१९४९), पारिजात भाग १, २, पाषाणपूजा, पूजन, फुले आणि काटे, फुले आणि दगड, मंजिऱ्या, मंझधार, मंदाकिनी, मध्यरात्र, मृगजळातील कळ्या, ययाति, रंग आणि गंध, रिकामा देव्हारा (१९३९), रेखा आणि रंग, वामन मल्हार जोशी: व्यक्ति-विचार, वायुलहरी, वासंतिका, विद्युत् प्रकाश, वेचलेली फुले (कथासंग्रह, १९४८), समाजशिल्पी समाधीवरील फुले , सहा भाषणे, सांजवात,, सुखाचा शोध , सुवर्णकण, सूर्यकमळे, सोनेरी स्वप्ने भंगलेली, स्त्री आणि पुरुष, हिरवळ, हिरवा चाफा (१९३८), हृदयाची हाक (१९३०), क्षितिजस्पर्श.
- वि.स. खांडेकर हे सोलापूरला सन १९४१ साली भरलेल्या अखिल भारतीय मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष होते.
- त्यांच्या **ययाति** या गाजलेल्या कादंबरीसाठी सन १९६० मध्ये **साहित्य अकादमी पुरस्कार** तर सन 1974 मध्ये त्यांना साहित्यातील सर्वोत्कृष्ट असा **ज्ञानपीठ पुरस्कार** असे 2 पुरस्कार **ययाति** या लोकप्रिय कादंबरीला मिळाले.
- सन १९६८ त्यांच्या **पद्मभूषण पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले तर** कोल्हापूरच्या शिवाजी विद्यापीठाने त्यांना डी. लिट. (डॉक्टर ऑफ लिटरेचर) बहाल केली.
- आपल्या आयुष्यात त्यांनी १६ कादंबऱ्या, ६ नाटके, जवळपास २५० ललितलेख, १०० निबंध आणि कित्येक टीकाटिपण्या लिहिल्या.
- वि.स. खांडेकर यांचा मृत्यू 2 सप्टेंबर, 1976 रोजी झाला .
